

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

КАФЕДРА ФРАНЦУЗЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

**СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ЛІНГВІСТИКИ, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА
І МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Матеріали II Міжнародної наукової конференції

ELLIC 2015

Івано-Франківськ
Видавець Кушнір Г.М.
2015

клаузула писались за трафаретом. Лист починався з імені автора, потім став ім'я адресата, привітання, побажання здоров'я та добробуту, виклад справи. Завершувався лист поклонами, побажаннями щастя і здоров'я.

Найбільш об'єктивне уявлення про епістолярну культуру Київської Русі дають новгородські берестяні грамоти. Такий дешевий матеріал, як береста, тобто березова кора, використовували для письма наші пращури ще до появи паперу. У берестяних грамотах послідовно вживався античний прескриптив, вказувалося, від кого і кому вони адресувались. При цьому допускалася незначна варіативність: починався лист або словом "грамота" або словом "поклон". Клаузула як така відсутня. Грамоти закінчувалися короткими реченнями, де висловлювалося прохання, спонукка, заклик тощо. У кількох листах у кінці зустрічаємо слово "добро".

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що стиль відкритих листів письменників безпосередньо зв'язаний з літературними стилями епохи. Історичні умови розвитку листування в Україні визначили його неперервний зв'язок із європейською епістолярною традицією, зокрема відчутні спадковий зв'язки з епістолографією греко-римської давнини.

Література: 1. Грабарь-Пассек М.Е. Античная эпистолиграфия: Очерки / Отв. ред. М.Е. Грабарь-Пассек. – М.: Наука, 1967. – 329 с. 2. Кузьменко В.І. Генеза європейської приватної кореспонденції та візантійська епістолярна традиція / В.І. Кузьменко. – Київ: Старовина.- 2003. – №3. – с. 3-21. 3. Кузьменко В.І. Письменницький епістолярій в українському літературознавчому процесі 20-50-х років ХХ ст. / В.І. Кузьменко. – Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – 1998. – 306 с. 4. Назарук М.І. Українська епістолярна проза кінця ХVI – поч. ХVII ст. / М.І. Назарук. – Автореф. канд. філол. наук. – 10.01.01 – українська література (Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка НАН України).-К.: 1994. – 17 с. 5. Русанівський В.М. Вивчення мов стародавнього Кисва з перспективи / В.М. Русанівський.-Вісник АН УРСР.-1980.-№1. - 224 с.

ВЗАЄМОДІЯ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Надія Лацук

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

Літературознавча компаративістика – це порівняльне вивчення фольклору, національних літератур, процесів їх взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно-історичного підходу. З другої половини ХІХ століття порівняльно-історичний метод активно застосовують науковці різних країн.

Компаративістика як один із провідних напрямів сучасного літературознавства досліджує проблему діалогу культур і, зокрема, аналізує проблему художнього перекладу. Цій проблемі присвячено чимало наукових праць Р. Зорівчак, В. Комісарова, В. Колтілова, А. Паршина, О. Чередишнік та ін. Художній переклад як самостійна дисципліна має власні теоретичні та практичні дослідження, однак проблеми перекладу цікавлять й дослідників компаративістів. Літературознавці оцінюють переклад з точки зору його естетичної відповідності оригіналу й визначають роль перекладів у розвитку духовної культури.

Теоретичною основою для розгляду перекладу в межах порівняльного

літературознавства стали дослідження Д. Дюришина. Він вказував на особливу роль перекладів для дослідження міжлітературного процесу, виходячи з того, що "художній переклад є одним з найбільш наочних проявів міжлітературної взаємодії" [5]. У цьому автор вбачав онтологічну сутність перекладу, оскільки, "виступаючи продуктом міжлітературної комунікації, він у той же час багато в чому обумовлює і визначає саму міжлітературну комунікацію" [5, с.129]. У працях О. Білецького проявилось характерне прагнення прочитати краді досягнення українського письменства у широких контекстах європейської та світової літератур [2].

Публікації останніх десятиліть визначають пріоритети сучасних компаративних досліджень. М. Ільницький та В. Будний (автори підручника з порівняльного літературознавства) виокремлюють питання про співвідношення компаративістики, теорії та історії літератури. Вони визначають проміжне місце для компаративістики між цими спорідненими галузями: "Порівняльне літературознавство найближче підходить до завдань, які стоять перед теорією літератури" [6, с.12]. З іншого боку, це підтверджує вітну позицію щодо визнання компаративістики самостійною наукою попри вимоги обмежити її рамками чистої теорії чи історії літературного процесу.

Д. Наливайко, оцінюючи здобутки сучасної літературної компаративістики, визначив як найважливішу її ознаку "фронтальне звернення до концептів і методів сучасного літературознавства" [9, с.23], герменевтики, рецензивної естетики, інтертекстуальності, культурної антропології.

У статті "Художній переклад як проблема компаративістики" З. Лановик висловлює думку, що "як посередник (media) у міжнаціональному та міжлітературному спілкуванні він (переклад – Л.Н.) належить до сфери прикладної компаративістики" [7, с.257] і, водночас, авторка зауважує, що "лише у цій окремій сфері феномен перекладу виявляється у різних аспектах" [7]. Дослідниця виокремлює проблему ролі перекладу у міжлітературному спілкуванні, реценції перекладеного твору в системі інших історичних реалій, дискурсивних практик, контексту, підтексту, літературного дискурсу художнього твору, інтертекстуальності в перекладі.

Дослідниця називає два аспекти дослідження, які постають перед компаративістикою: порівняння оригіналу з перекладом та реценція твору в його мовному середовищі. Останнє можна доповнити вивченням впливу факторів, що обирає перекладач, на його власну творчість. Це узгоджується з проблемою інтертекстуальності.

У монографії "Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції" [8] Мар'яна Лановик вважає, що перекладознавство "адаптоване" до новітніх літературознавчих напрямів та підходів, зокрема рецензивної критики, психоаналізу, феноменології, літературознавчого іраціоналізму. "Ми намагатимемось фіксувати поліфонізм гетерогенних поглядів і підходів до проблем художнього перекладу, які, хоча й нерівноцінні у своїй продуктивності, проте разом виявляють системну картину досліджуваного явища, репрезентують різні його грані" [8, с.19]. Аналізуючи цю теорію, авторка ставить перекладознавче дослідження на твердий ґрунт літературної теорії, завдяки гнучким підходам до напрацьованого в цій галузі

і лінгвістами, і літературознавцями. Важливою, на її переконання, є "сфера інтерпретації", "синтез різних підходів та спільних зусиль... багатьох наукових сфер". "Як підтверджує наше дослідження, – пише М. Лановик, – різні підходи пропонують різні модальності продукування та рецепції знань і цінностей, різний статус подібних чи суміжних ідей ... усі вони по-своєму розглядають саму природу тексту/ твору, як і причини цих трансформацій" [4, с.401]. Авторка розуміє переклад як "проблему світоглядну, що охоплює сферу людського буття". "Кінцева мета", це – переклад, що максимально наближений до оригіналу, перекладознавчі проблеми здобувають своє первісне розв'язання на теоретичному рівні, а талант перекладача їх реалізує.

Р. Гром'як у статті "Літературознавча компаративістика та перекладознавство: дотичність, перетини, колізії" аналізує можливі точки перетину перекладознавчого й компаративістичного дослідження тексту й доходить висновку, що "перекладознавці, які зважають на весь комплекс проблем, пов'язаних із міжлітературною рецепцією, правильно ставлять питання, що належать до компетенції класичної компаративістики" [4, с.48]. Проте вчений відзначає: "на жаль, рідко хто з перекладознавців присутньо враховує літературознавство в повному обсязі, а компаративістику зокрема" [4, с.51]. Автор наголошує на існуванні істотних відмінностей професійної практики перекладознавця і компаративіста, серед яких основними виступають "засоби вербалізації їхніх дискурсів". Учений, підсумовуючи досвід компаративістських та перекладознавчих розвідок в Україні, наголошує: "кооперація, координація зусиль різних фахівців конче потрібна. Звісно про усвідомленні різних спонук, неоднакових можливостей і засобів" [4, с. 58].

Компаративістський дискурс, вважає Р. Гром'як, "розгортається як динамічна інтеракція міжнаціональних чинників", що в галузі історико-літературного досліджень "втілюється в "тіло" з цитат, переказу фавул, зіставлення "візантійських образів", "традиційних мотивів", і натомість, "наче вивільняється, підносячись до екзистенціально-духовних сутностей, які за потреби чи нагоди можуть будь-коли повернутися в "тіло" у сфері теоретичної компаративістики. Саме дискурсивний статус компаративістського висловлювання дає йому можливість утриматись, на думку вченого, в сфері літературознавства, підтримувати естетичну комунікацію з приводу літератури саме як мистецтва слова [3, с.30].

Міжлітературні зв'язки й відношення – власне предмет компаративістики – становлять не лише передумову для виникнення й розвитку перекладацької діяльності, а й зумовлюють її характер.

У світовому порівняльному літературознавстві виокремлюють чотири головних сфери досліджень: впливи та аналогії, течії та напрями, жанри та форми, мотиви, типи і теми. Осмислюючи переклад як прояв міжлітературної комунікації, джерело ідейно-тематичного та жанрово-стильового збагачення літератури-реципієнта, стимул самобутнього літературного розвитку, теоретична компаративістика накреслює різні аспекти дослідження та порівняння оригіналу з перекладом до рецептивного вивчення твору в інонаціональному контексті.

Осмилення перекладу як наукової проблеми літературно-критичної

завжди набуває особливої ваги, насамперед, стосовно періодів літературного розвитку, для яких переклад відіграв принципово важливе значення. Історія світового літературного процесу вказує, передусім, на етапи становлення національних літератур, а також їх подальшого поступу на шляху входження у світовий контекст, коли переклад постає дівієм засобом розвитку мови, багатим джерелом ідей, тем, образів, могутнім стимулом для оригінальної творчості. Таким чином, переклад органічно "вписується" в контекст літератури-реципієнта, поповнюючи її потенціал, сприяючи розширенню меж власної літератури в світовому культурному процесі.

Цю думку промовисто підтверджує український художній переклад XIX століття, який на ґрунті, підготовленому попередньою літературною епохою, ставився органічною частиною літературної творчості, імпульсом її розвитку (Микола Грабовський, Борис Грінченко, П. Куліш, М. Павлик, Олена Пчілка, М. Старицький, І. Франко, Леся Українка, В. Шурат).

В. Шурат (1871-1948) – поет, перекладач, літературознавець, учений, філолог, історик літератури і фольклорист. Щоб уявити собі масштабність перекладацької спадщини В. Шурата, достатньо сказати, що він переклав переважно з першотворів 160 авторів. Його перекладацьку працю можна порівняти хіба що з проробленою на цій ниві І. Франком.

Спільне між теорією художнього перекладу та порівняльним літературознавством учені вбачають в тому, що основним конкретним методом, який широко застосовують у перекладознавстві, є порівняльний аналіз перекладу чи перекладів з оригіналом або перекладів між собою.

Отже, художній переклад і літературознавство перебувають у взаємозв'язку, адже мають спільний об'єкт дослідження – художній твір мовою оригіналу та мовою перекладу, зіставлення у них художніх образів. Без взаємодії видається неможливим дослідження історії літератури й літературних процесів сучасності. Літературознавчі та перекладознавчі дослідження сприяють виробленню критеріїв оцінки перекладної літератури та літератури загалом порівняльним літературознавством.

Література: 1. Білецький Л. Т. Основи української літературно-наукової критики / Леонід Білецький [упоряд. і приміток М.М. Ільницький]. К.: Либідь, 1999. 2. Білецький О. Українська література серед інших літератур світу / О. Білецький // Білецький О. Від давнини до сучасності. Вибр. твори: в 2 т. – К.: Вища школа, 1960. Т.2. – С.381-426. 3. Гром'як Р. Літературна рецепція в компаративістичних студіях / Р. Гром'як // Слово і час. – 2002. – № 2. – С.26-30. 4. Гром'як Р. Літературознавча компаративістика та перекладознавство: дотичність, перетини, колізії. / Р. Гром'як // Слово і час. – 2002. – № 8. – С. 49-58. 5. Дюришн Д. Теорія сравнительного изучения литературы; [пер. со словацкого]. / Д. Дюришн – М.: Прогресс, 1979. – 320с. 6. Білецький М., Будний В. Порівняльне літературознавство. Навчальний посібник: У 2-х ч. М. Ільницький, М. Будний. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Частина 1: Лекційний курс – 280 с. 7. Лановик З. Художній переклад як проблема компаративістики / З. Лановик // Літературознавча компаративістика: навч. посібник / ред.: Р.Т. Гром'як, І.В. Папуша. – Тернопіль: РВВ ТДПУ, 2002. – 334 с. – С. 256-272. 8. Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції. / М. Лановик – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 470с. 9. Наливайко Д. Сучасне порівняльне літературознавство як третій етап наукової компаративістики / Д. Наливайко // Той, хто вивчає Могилянку. – К.: ВД "Києво-Могилянська академія", 2009. – С. 407-424.